KRISTIN

HANNAH

SLÁVIK

V láske zistíme, kým sme chceli byť,
vo vojne, kým naozaj sme.

SVETOVÝ BESTSELLER ★ SVETOVÝ BESTSELLER ★

Lindeni

Slávik

Vyšlo aj v tlačovej podobe

Objednať môžete na
www.lindeni.sk
www.albatrosmedia.sk

Lindeni

Kristin Hannah
Slávik – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2022

Všetky práva vyhradené.
Žiadna časť tejto publikácie nesmie byť rozširovaná
bez písomného súhlasu majiteľov práv.

ALBATROS MEDIA

SLÁVIK

KRISTIN

HANNAH

SLÁVIK

V láske zistíme, kým sme chceli byť,
vo vojne, kým naozaj sme.

Lindeni

Venujem Matthewovi Shearovi, priateľovi, radcovi a bojovníkovi.
Veľmi nám chýbaš.

A Kaylee Nove Hannah, čerstvej hviezdičke v našom vesmíre:
Vitaj, dievčatko naše!

JEDEN

9. apríl 1995
Na pobreží v Oregone

Ak som sa za svoj dlhý život niečo naučila, tak je to toto: V láske zistíme, kým by sme chceli byť, vo vojne, kým naozaj sme. Dnešní mladí ľudia chcú vedieť o všetkých všetko. Myslia si, že problémy sa vyriešia tým, že o nich budú hovoriť. Ja patrím do generácie, ktorá toľko nerečnila, pozná hodnotu zabúdania, vie, aké lákavé sú nové začiatky.

Nedávno som sa však pristihla, že premýšľam o vojne a o svojej minulosti, o ľuďoch, ktorých som stratila.

Stratila.

Znie to, ako keby som svojich drahých kdesi zapotrošila, zanechala ich niekde, kam nepatria, potom sa odvrátila a v náhlom zmätku sa k nim nedokázala vrátiť späť.

Oni však nie sú stratení. A nie sú ani na nijakom lepšom mieste. Pominuli sa. Môj život sa chýli ku koncu a ja postupne zisťujem, že smútok, rovnako ako ľútosť, sa človeku usadí v DNA a naveky sa stane jeho súčasťou.

Za tých niekoľko mesiacov od manželovej smrti a od chvíle, keď mi stanovili diagnózu, som zostarla. Pokožka sa mi zošúverila, stratila

vláčnosť a hebkosť, ktorú mala zamlada, a teraz vyzerá ako voskový papier, ktorý sa niekto pokúsil uhladiť a znovu použiť. Oči mi často vypovedávajú službu – za tmy, keď černotu pretnú svetlá reflektorov, za dažďa. Táto nespoľahlivosť zraku mi vnáša do duše nepokoj. Možno práve preto sa obzerám za tým, čo už bolo. Minulosť vidím zreteľne, čo o súčasnosti povedať nemôžem.

Snažím sa predstaviť si, že ma zaplaví pokoj, keď tu už nebudem, že uvidím všetkých svojich milovaných, ktorých som stratila. Minimálne to, že mi odpustia.

Asi som smiešna.

Môj dom, ktorý pred viac ako sto rokmi postavil bohatý drevársky magnát a nazval ho Štíty, je na predaj a ja sa balím, lebo podľa môjho syna by som sa mala presťahovať.

Snaží sa o mňa starať, dať mi v tomto veľmi ťažkom období najavo, že ma ľúbi, a ja preto znášam aj to, ako ma komanduje. Či azda nie je jedno, kde zomriem? Veď o to vlastne ide. Už viac nezáleží na tom, kde žijem. Do škatúľ ukladám život, ktorý som strávila v Oregone na pobreží Tichého oceánu, kam som prišla pred takmer päťdesiatimi rokmi. Nechcem si toho so sebou vziať veľmi veľa. Iba jednu vec.

Načiahnem sa za rúčkou na vyklápanie schodov do podkrovia. Vystrú sa ku mne, celkom ako ruka džentlmena podávaná dáme.

Chatrné schodíky sa mi chvejú pod nohami, keď po nich stúpam do podkrovia, odkiaľ cítiť pach plesne a potuchliny. Nad hlavou sa mi hojdá jediná žiarovka. Potiahnem za šnúrku a zažnem.

Zrazu sa cítim ako na starom parníku. Steny sú obložené širokými drevenými doskami, škáry medzi nimi vypĺňajú strieborné pavučiny a v pradenách sa ako liany ťahajú k zemi. Strop sa zvažuje tak strmo, že rovno stáť môžem iba uprostred povaly.

Vidím hojdacie kreslo, v ktorom som sedávala, keď boli vnúčatá ešte malé, starú detskú postieľku a ošúchaného hojdacieho koníka na hrdzavých pružinách, stoličku, ktorú dcéra prelakovala, keď ochorela.

Okolo stien sú naukladané škatule označené rozličnými nápismi: „Vianoce“, „Vďakyvzdanie“, „Veľká noc“, „Halloween“, „Jedálenský servis“ či „Šport“. Sú v nich veci, ktoré už takmer nepoužívam, nedokážem sa však s nimi rozlúčiť. Keby som si pripustila, že už viac nebudem zdobiť vianočný stromček, bolo by to, ako keby som sa vzdávala. A ja som nikdy nehádzala flintu do žita. To, čo hľadám, nájdem zastrčené v kúte: starý lodný kufor polepený nálepkami z ciest.

Ťažký kufor sa mi len s námahou podarí odtiahnuť do stredu podkrovia, priamo pod visiacu žiarovku. Kľaknem si k nemu, no kolená mi prevŕta bodavá bolesť, takže sa radšej prekotúľam na zadok.

Veko na kufri zdvíham prvý raz po tridsiatich rokoch. Horný priečinok je plný spomienok na deti. Drobučké topánočky, hlinené tabuľky s odtlačkami malých detských dlaní, kresbičky s panáčikmi a vysmiatymi slnkami, vysvedčenia, fotografie z tanečných besiedok.

Vyberiem priečinok z kufra a položím ho vedľa.

Na dne kufra sú iba halabala nahádzané predmety, ktoré mi pripomínajú dávno zašlé časy: niekoľko zájdených denníkov viazaných v koži, kôpka starých pohľadníc previazaných modrou saténovou stuhou, lepenková škatuľka, ktorá je v jednom rohu preliačená, útle básnické zbierky od Juliena Rossignola a škatuľa od topánok ukrývajúca stovky čiernobielych fotografií.

Na samom vrchu leží zažltnutý, ufúľaný papier.

Keď ho dvíham, ruky sa mi chvejú. Je to *carte d’identité*, preukaz totožnosti z obdobia vojny. Vidím malú fotografiu pasového formátu. Je na nej mladá žena. *Juliette Gervaisová.*

„Mami?“

Počujem svojho syna, ako po vŕzgajúcich drevených schodoch vystupuje nahor, jeho kroky presne zodpovedajú tepu môjho srdca. Koľkokrát už na mňa volal?

„Mami? Nemala by si chodiť sem hore. Dokelu. Tie schody sa trasú ako huspenina.“ Prišiel ku mne. „Stačí, aby si sa pokĺzla, a…“

Dotknem sa jeho nohavice a takmer nebadane pokrútim hlavou. Nedokážem sa naňho pozrieť. Vysúkam zo seba iba: „Nezačínaj s tým.“

Kľakne si, potom si sadne. Cítim vôňu jeho vody po holení, jemnú a korenistú, a aj náznak dymu. Vonku si potajme zapálil, zlozvyk, ktorého sa pred desiatkami rokov zbavil a ku ktorému sa vrátil, keď mi prednedávnom stanovili diagnózu. Nemám dôvod napomínať ho. Je lekár. Vie, ako si tým škodí.

Inštinkt mi káže vhodiť kartičku späť do kufra a pribuchnúť veko, aby som ju znovu schovala. Robila som to po celý svoj život.

Teraz umieram. Možno nie rýchlo, nie však ani pomaly, a cítim, že by som sa mala pozrieť na to, ako som žila.

„Mami, ty plačeš."

„Naozaj?"

Chcem mu povedať pravdu, no nedokážem. Táto neschopnosť ma mätie a zahanbuje. V mojom veku by som sa nemala ničoho báť – rozhodne nie svojej vlastnej minulosti.

Poviem iba: „Chcem si vziať so sebou tento kufor."

„Je strašne veľký. Vyber si, čo chceš, a ja to preložím do menšej škatule." Usmejem sa nad tým, ako sa ma pokúša kontrolovať. „Ľúbim ťa a som zase raz chorá. To je jediný dôvod, prečo som ti dovolila, aby si ma sekíroval. Nie som však mŕtva. Tento kufor si chcem vziať so sebou."

„Čo z neho tak veľmi potrebuješ? Sú tam iba naše detské umelecké výtvory a ďalšie taľafatky."

Keby som mu dávno povedala pravdu alebo keby som viac tancovala, pila a spievala, možno by *o mne* získal komplexnejší obraz, nevidel by iba svoju obyčajnú, spoľahlivú matku. Miluje moju nekompletnú verziu. Vždy som si myslela, že túžim práve po tom: byť milovaná a obdivovaná. Teraz si myslím, že by som bola radšej, keby ma moji drahí poznali.

„Ber to ako moje posledné želanie."

Vidím, že mi chce takéto reči zatrhnúť, bojí sa však, že ho hlas prezradí, a tak si iba odkašle.

„Dvakrát si už zvíťazila. Zvíťazíš aj tentoraz."

Obaja vieme, že to nie je pravda. Som krehká a slabá. Bez výdobytkov medicíny nezaspím ani sa nenajem.

„Isteže, zvíťazím."

„Ide mi iba o to, aby sa ti nič nestalo, o tvoju bezpečnosť." Usmejem sa. Američania sú niekedy takí naivní.

Kedysi som bola aj ja taká optimistická ako on. Svet som považovala za bezpečný. To však bolo veľmi dávno.

„Kto je Juliette Gervaisová?" spýta sa Julien a zvuk tohto mena z jeho úst ma trochu zaskočí.

Zavriem oči a v tme, v ktorej cítiť pach plesne a zašlých životov, sa moja myseľ vráti do minulosti, ako keď most preklenie roky aj svetadiely. Proti svojej vôli – alebo možno v spolupráci s ňou, kto sa v tom má vyznať? – začnem spomínať.

DVA

Svetlá v celej Európe zhasínajú.
Za svojho života sa ich nového svetla už nedočkáme.
– Sir Edward Grey o Veľkej vojne

august 1939
Francúzsko

Vianne Mauriacová vyšla z príjemne chladnej kuchyne so štukovou omietkou na priedomie. V toto nádherné letné ráno bolo celé údolie Loiry v plnom kvete. Biele plachty sa trepotali vo vánku a po starom kamennom múriku, ktorý oddeľoval dom od cesty a chránil ho pred zvedavými zrakmi okoloidúcich, sa ako vodopád rinuli nadol ruže. Niekoľko usilovných včielok bzukotalo v kvetoch, z diaľky k nej doliehalo spokojné fučanie vlaku a potom sa pridal ešte aj švitorivý dievčenský smiech.

Sophie.

Vianne sa usmiala. Jej osemročná dcérka zrejme pobieha po dome a počas príprav na sobotňajší piknik sa dožaduje otcovej pozornosti.

„Tvoja dcéra je malý tyran," posťažoval sa Antoine, keď sa zjavil vo dverách.

Podišiel k nej, čierne napomádované vlasy sa mu na slnku zaleskli. Ráno pracoval – šmirgľom brúsil stoličku, ktorá už aj tak bola hladká ako satén –, takže sa mu na tvári a pleciach usadila tenká vrstvička prachu. Bol to statný muž, vysoký, plecnatý, s ošľahanou tvárou pod tmavým strniskom, o ktoré sa musel neustále starať, aby sa nezmenilo na bradu.

Objal ju a privinul k sebe.

„Milujem ťa, Vianne."

„Aj ja ťa milujem."

Bola to absolútna pravda. Na tomto mužovi milovala úplne všetko: jeho úsmev, mrmlanie zo sna, smiech zakaždým, keď si kýchol, aj árie, čo si vyspevoval v sprche.

Zaľúbila sa doňho pred pätnástimi rokmi na školskom dvore, vtedy ešte nevedela, čo to vlastne láska je. Vo všetkom bol *jej prvý* – dal jej prvý bozk, bol jej prvá láska, prvý milenec. Kým sa neobjavil v jej živote, bola vychudnuté, neohrabané, neisté dievča, ktoré sa od strachu zajakávalo, a to veru bývalo často.

Dievča bez matky.

Už si takmer dospelá, povedal jej otec, keď prvýkrát kráčali k tomuto domu. Mala vtedy štrnásť rokov, oči opuchnuté od plaču a v duši neznesiteľný žiaľ. V jednom okamihu prestal byť tento dom ich letným rodinným sídlom a stal sa jej väzením. Ani nie dva týždne po smrti maman prestal byť papa otcom. Keď prišli sem, na toto miesto, nedržal ju za ruku, nepoložil jej dlaň na plece ani jej neponúkol vreckovku, aby si utrela slzy.

A-ale, j-ja som ešte malá, namietala.

Už si veľká.

Pozrela sa na Isabelle, štvorročnú mladšiu sestru, ktorá si ešte stále cmúľala palec a vôbec nechápala, čo sa deje. Neustále drankala, aby jej povedali, kedy sa maman vráti domov.

Otvorili sa dvere a v nich stála vysoká, chudá žena s nosom pripomínajúcim vodovodný kohútik a očami malými a hnedými ako hrozienka.

Toto sú tie dievčatá? spýtala sa žena. Papa prikývol.

Nebudú vám na ťarchu.

Všetko sa zbehlo tak rýchlo. Vianne nič nechápala. Papa svoje dcéry odpratal ako špinavú bielizeň a nechal ich u cudzích. Medzi dievčatami bol obrovský vekový rozdiel, boli si vzdialené, ako keby pochádzali z dvoch rozdielnych rodín. Vianne chcela Isabelle utešiť – veľmi po tom túžila –, vnútro jej však spaľoval taký bôľ, že nedokázala myslieť na nikoho okrem seba, najmä nie na také tvrdohlavé, netrpezlivé a uvrešťané dieťa ako Isabelle. Veľmi dobre sa pamätala na prvé dni na tomto mieste: Isabelle neustále mraučala a bitku od madame vždy schytala ona. Vianne svoju sestru zaprisahávala, stále jej opakovala, *Mon Dieu, Isabelle, prestaň už vrieskať. Rob, čo od teba chce,* no Isabelle bola nezvládnuteľná už ako štvorročná.

To všetko Vianne ničilo – zármutok za zosnulou matkou, bolesť z otcovho zavrhnutia, náhla zmena životných podmienok a Isabellino neustále natískanie sa, rovnako ako osamelosť, s ktorou si nevedela rady.

Zachránil ju Antoine. V to prvé leto po smrti maman sa z nich stala nerozlučná dvojica. Keď mala šestnásť, otehotnela, v sedemnástich sa vydala a stala sa paňou Le Jardin. O dva mesiace neskôr potratila a chvíľu sa cítila ako stratená. Nedá sa to vyjadriť inak. Utiahla sa do svojho zármutku, zakuklila sa doň, neschopná starať sa o kohokoľvek alebo čokoľvek – rozhodne nie o biednu, umrnčanú sestru, ktorá sa jej držala ako kliešť.

To však boli lanské snehy. Nehodlala dopustiť, aby jej takéto spomienky skalili radosť z nádherného letného dňa.

Oprela sa o manžela a vzápätí k nim pribehla ich dcérka. Hrdo oznámila: „Som hotová. Môžeme ísť."

„Dobre," uškrnul sa Antoine, „naša princezná je hotová, takže sa musíme pohnúť."

Keď sa Vianne vrátila do domu po klobúk zavesený na háčiku pri dverách, na tvári jej ihral úsmev. Bola rusovláska s jemnou pokožkou bledou ako porcelán a očami modrými ako more, takže sa vždy chránila pred slnkom. Kým si na hlave upravila slamený klobúk so širokou strieškou, vzala čipkové rukavice a piknikový kôš, Sophie s Antoinom už boli za bránou. Vianne sa k nim pridala na nie príliš širokej prašnej

ceste, čo viedla popred dom. Len tak-tak sa na ňu zmestilo jedno auto. Za ňou sa rozprestierali šíre lúky a háje. Zeleň miestami oživovali červené maky a modré nevädze. V tomto kúte údolia okolo Loiry rástla skôr tráva, nie vinič. Aj keď to sem z Paríža boli iba dve hodiny vlakom, človek sa zrazu cítil ako v celkom inom svete. Turistov nebolo veľa, dokonca ani v lete.

Občas okolo prehrkotalo auto, bicykel alebo voz ťahaný párom volov, najčastejšie však boli na ceste sami. Žili takmer jeden a pol kilometra od Carriveau, mestečka s necelou tisíckou obyvateľov, známeho hlavne ako miesto, kde sa na svojej púti zastavila svätá Jana z Arku. V meste nebol priemysel a núkalo sa iba málo pracovných príležitostí – okrem tých na letisku, ktoré bolo pýchou Carriveau, jediné svojho druhu široko-ďaleko.

V mestečku sa úzke, mačacími hlavami dláždené ulice vinuli pomedzi staré domy postavené z vápenca, čo sa rozpačito tisli jeden k druhému. Z kamenných múrov opadávala omietka. Rozklad nebolo na prvý pohľad vidno, zakrýval ho brečtan, cítiť ho však bolo všade. Mestečko – jeho krivolaké ulice, nerovné schody, slepé uličky – sa zliepalo postupne, celé stáročia. Kamenné budovy ožili farbami: červené markízy vystužené čiernymi kovovými rebrami, balkóny s tepaným zábradlím zdobili muškáty v terakotových kvetináčoch. Na človeka všade číhali lákadlá: výklad s pastelovými makrónkami, šunkou, syrmi, *saucisson* naaranžovanými do prútených košíkov či debničky so sýtočervenými paradajkami, fialovými baklažánmi a zelenými uhorkami. Kaviarne nemali v tento slnečný deň núdzu o návštevníkov. Muži posedávali pri kovových stolíkoch, popíjali kávu, fajčili ručne ušúľané hnedé cigarety a nahlas debatovali.

Typický deň v Carriveau. M'sieur LaChoa zametal ulicu pred svojou *saladerie*, madame Clonetová umývala výklad na svojom klobučníctve a hŕstka malých pubertiakov sa bok po boku presúšala po meste; kopali do odpadkov a cigareta im putovala z ruky do ruky.

Za mestom zamierili k rieke. Na rovnom trávnatom brehu Vianne postavila na zem piknikový kôš a do tieňa gaštana rozprestrela deku.

Z koša vybrala chrumkavú bagetu, kus kvalitného tučného syra, dve jablká, niekoľko tenučkých plátkov bayonskej šunky a fľašu bollingeru, ročník 1936. Naliala manželovi šampanské a sadla si k nemu, zatiaľ čo Sophie odbehla k rieke.

Deň ubiehal v opare spokojnosti prehriatej slnečnými lúčmi. Rozprávali sa, smiali a pochutnávali si na dobrotách z piknikového koša. Antoine až neskôr, keď sa Sophie vzdialila s udicou v ruke a on pre ňu plietol venček zo sedmokrások, povedal: „Hitler nás všetkých onedlho vtiahne do svojej vojny."

Vojna.

Dnes nikto nehovoril o ničom inom a Vianne nemala chuť to počúvať.

Najmä nie v ten krásny letný deň.

Rukou si zatienila oči a zadívala sa na dcérku. Za riekou sa rozprestieralo starostlivo a precízne kultivované zelené údolie Loiry. Nenarúšali ho nijaké ploty, nijaké hranice, všade sa očiam núkali iba kilometre zvlnených zelených polí, kde-tu narušené malým hájom a sem-tam ozvláštnené nejakým kamenným domom alebo stodolou. Vo vzduchu sa ako chumáčiky bavlny vznášali drobulinké biele kvietky.

Kľakla si a zatlieskala. „Sophie, poď! Je načase ísť domov."

„Vianne, nemôžeš to ignorovať."

„Mám sa azda začať báť? Prečo? Veď si tu, aby si nás ochránil."

S úsmevom (možno až príliš širokým) pobalila piknikový kôš, zvolala rodinu a odviedla ju späť na prašnú cestu.

Ani nie o tridsať minút neskôr už stáli pri masívnej drevenej bráne Le Jardin, kamenného vidieckeho domu, ktorý jej rodina vlastnila už tri storočia. Dvojpodlažná stavba, ktorá časom nadobudla najrôznejšie odtiene sivej, mala okná s modrými okenicami obrátené do ovocného sadu. Okolo dvoch komínov sa ovíjal brečtan a zakrýval aj štíty domu. Z pôvodného pozemku zostalo iba sedem akrov. Zvyšných dvesto rodina postupne predala v priebehu dvoch storočí, keď zažívala nepriazeň osudu. Vianne však sedem akrov viac než stačilo. Nevedela si predstaviť, že by mala obhospodarovať viac.

Vošli do domu a Vianne zavrela dvere. V kuchyni boli na železnej konštrukcii nad sporákom zavesené medené a liatinové hrnce a panvice. Na drevených stropných trámoch sa sušili viazaničky levandule, rozmarínu a tymianu. Vo veľkom medenom dreze, rokmi sfarbenom dozelena, by sa pokojne mohol okúpať aj menší psík.

Zo stien miestami odpadávala omietka a odhaľovala predchádzajúcu maľovku. Obývačka – s gaučom obtiahnutým krásnou dekoračnou látkou, ornamentálnymi kobercami z Aubussonu, starožitným čínskym porcelánom, kvetovaným kartúnom a plátnom z Jouy s jeho typickými motívmi – predstavovala nesúrodú zmes nábytku a textílií. Niektoré obrazy na stenách boli skvelé – možno dokonca významné –, iné boli dielom amatérov. Celá táto trochu ošumelá, no pohodlná zlátanina vyžarovala dávnu prítomnosť stratených peňazí a zašlého vkusu.

V salóne sa pristavila a cez dvere so sklenou výplňou vyzrela do záhrady za domom, kde Antoine na vlastnoručne zhotovenej hojdačke hojdal Sophie.

Vianne si z hlavy zložila klobúk, pozorne ho vrátila na vešiak pri dverách, zvesila zásteru a uviazala si ju okolo pása. Kým sa Sophie a Antoine vonku hrali, Vianne pripravila večeru. Ružovučkú bravčovú panenskú sviečkovicu obalila hrubými plátkami slaniny, oviazala motúzikom a opražila na rozohriatom oleji. Mäso vložila do rúry, aby sa pieklo, a pustila sa do zvyšku večere. Presne o ôsmej zavolala manžela a dcérku na večeru, a keď sa ozval dupot nôh, vrava a škrípanie stoličiek, ktoré hladoši ťahali po podlahe, keď si sadali, neubránila sa úsmevu.

Sophie sedela za vrchstolom, hlávku jej zdobil venček zo sedmokrások, ktorý jej Antoine uplietol pri rieke.

Vianne položila na stôl misu, z ktorej sa šírila lákavá vôňa – na opečených zemiakoch trónila bravčová pečienka v chrumkavej slaninke obložená jablkami a poliata lahodnou vínovou omáčkou. Vedľa nej postavila misku s mladým hráškom, ktorý opražila na masle a ochutila estragónom z vlastnej záhrady. Samozrejme, že nechýbala ani bageta, ktorú upiekla predchádzajúce ráno.

Sophie sa počas celej večere, ako napokon vždy, nezatvorili ústa. Istým spôsobom bola celá tante Isabelle – nedokázala udržať jazyk za zubami.

Keď napokon prišiel rad na dezert – *ile flottante*, vtáčie mlieko, teda snehové ostrovčeky vo vanilkovom kréme – zavládla pri stole tichá spokojnosť.

„Tak," povedala napokon Vianne a odstrčila od seba napoly zjedený dezert, „a je čas poumývať riad."

„Ach, maman," zafňukala Sophie.

„Nemrnči," povedal Antoine. „Správaj sa ako veľká."

Vianne a Sophie sa, tak ako každý večer, pobrali spoločne do kuchyne, každá sa postavila na svoje miesto – Vianne k hlbokému medenému drezu, Sophie ku kamennej pracovnej doske – a pustili sa do umývania a utierania riadu. Vianne zacítila štipľavo-sladkastý dym z Antoinovej večernej cigarety, ktorý sa niesol domom.

„Papa sa dnes nezasmial na ničom, čo som hovorila," posťažovala sa Sophie, keď Vianne ukladala riad na drevené nástenné police. „Asi mu niečo je."

„Nesmial sa? Nuž, to rozhodne *je* dôvod na paniku."

„Trápi ho vojna." Vojna. Zase tá vojna.

Vianne vydurila dcéru z kuchyne. Na poschodí, keď už boli v Sophiinej izbe, si Vianne sadla na širokú posteľ a počúvala, ako jej dcérka pri obliekaní pyžama, umývaní zubov a ešte aj v posteli neprestajne švitorí.

Sklonila sa, aby dala Sophie pusu na dobrú noc.

„Mám strach," priznalo sa dievčatko. „Bude vojna?"

„Neboj sa," upokojovala ju Vianne. „Papa nás ochráni." Aj tak sa jej však v mysli vybavil iný deň, keď ju rovnakými slovami chlácholila jej maman.

Neboj sa, vravela, keď jej otca zverbovali do vojny. Nezdalo sa, že by Sophie presvedčila.

„Ale…"

„Žiadne ale. Nemáš sa čoho báť. A teraz už zavri očká a spi."

Dala dcérke ešte jeden bozk, pery nechala chvíľku pritisnuté na drobnom líčku.

Vianne zišla dolu a vyšla do záhrady za domom. Noc bola sparná a vzduch voňal jazmínom. Antoina našla na trávniku, sedel na jednej zo železných kaviarenských stoličiek, čo tam boli rozostavené, nohy mal vystreté pred sebou a telo nepohodlne prevalené na jeden bok.

Podišla k nemu a položila mu ruku na rameno. Vydýchol dym a ešte raz si poriadne potiahol z cigarety. Potom sa na ňu pozrel. Mesačný svit mu na bledej, akoby cudzej tvári vytváral tiene. Siahol rukou do vrecka na veste a vytiahol z neho hárok papiera.

„Povolali ma, Vianne. Ako väčšinu osemnásť- až tridsaťpäťročných mužov."

„Povolali? Ale veď... nie sme vo vojne. Ja ne..."

„V utorok sa musím hlásiť."

„Ale... ale... veď ty si poštár."

Neuhol pred jej pohľadom a ona mala zrazu pocit, že sa zadusí.

„Tak sa zdá, že teraz som už vojak."

TRI

Vianne vedela o vojne svoje. Nie o vojnovom virvare, rinčaní zbraní, dyme a krvi, ale skôr o tom, čo po nej zostalo. Narodila sa síce v mierových časoch, no jej najranejšie spomienky sú späté s vojnou. Spomínala si, ako maman plakala, keď sa s ňou papa lúčil. Ešte stále si pamätala, aká bola večne hladná a vždy jej bolo zima. Najmä však na to, ako sa otec po návrate domov zmenil, ako kríval, stenal a mlčal. Vtedy začal do seba obracať poháriky, odťahoval sa do ústrania a nedbal na rodinu. Neskôr pribudlo trieskanie dverí, náhle hádky, ťaživé ticho medzi rodičmi, ktorí si na noc líhali v dvoch rôznych izbách.

Otec po návrate z vojny už nebol ten istý muž, ktorý do nej odišiel. Snažila sa, aby ju miloval, ba čo viac, robila všetko, aby ho neprestala milovať, no napokon sa jedno aj druhé ukázalo ako nemožné. Po tom, čo ju odviedol do Carriveau, Vianne celé roky žila svoj vlastný život. Otcovi posielala pohľadnice na Vianoce aj narodeniny, ani jednu však nedostala. A iba málokedy sa spolu rozprávali. A o čom aj? Na rozdiel od Isabelle, ktorá sa s novou situáciou nedokázala zmieriť, Vianne pochopila – a prijala –, že smrť maman znamenala nezvratný rozpad ich rodiny. Papa bol zrazu muž, ktorý jednoducho odmietal byť svojim deťom otcom.

„Viem, ako veľmi sa bojíš vojny," prihovoril sa jej Antoine.

„Maginotova línia vydrží," odvetila a snažila sa, aby jej hlas znel presvedčivo. „Do Vianoc budeš doma." Maginotovu líniu predstavovali dlhé kilometre betónových múrov, zátarás a zbraní, ktoré Francúzsko po Veľkej vojne vybudovalo a rozmiestnilo pozdĺž nemeckých hraníc na svoju ochranu. Nemci ju určite neprelomia.

Antoine ju zovrel v náručí. Jazmín omamne voňal a ona zrazu vedela, že odteraz, kedykoľvek zacíti vôňu jazmínu, si spomenie na túto rozlúčku.

„Antoine Mauriac, ľúbim ťa a budem čakať, kým sa nevrátiš ku mne domov."

Neskôr si nedokázala vybaviť, ako vošli do domu, vyšli po schodoch, ľahli si do postele, vyzliekli sa. Spomínala si iba na to, ako nahá spočinula v jeho náručí, ležala vedľa neho, keď sa s ňou miloval tak ako ešte nikdy predtým, horúčkovito ju zasypával bozkami a stískal rukami, ktoré ako keby ju však išli roztrhnúť.

„Si silnejšia, než si myslíš," povedal jej, keď už ticho ležali prepletení v tesnom objatí.

„Nie, nie som," šepla príliš ticho, aby to mohol počuť.

Na druhý deň ráno mala Vianne chuť zdržať Antoina v posteli, aby tam zostal celý deň, dokonca ho možno presvedčiť, aby si pobalili veci a ako zlodeji sa pod rúškom noci odkradli preč.

Kam by sa však podeli? Vojna sa vznášala nad celou Európou.

Keď dorobila raňajky a doumývala riad, išla sa jej od tepavej bolesti v zátylku hlava rozskočiť.

„Maman, si akási smutná," privravela sa jej Sophie.

„Ako by som mohla byť smutná v takýto prekrásny letný deň, keď sa chystáme na návštevu našich najlepších priateľov?" namietla možno až príliš veselo Vianne.

Až vonku, keď už stála pod jabloňou v záhradke pred domom, si uvedomila, že je bosá.

„Maman," súrila ju Sophie netrpezlivo.

„Už idem," povedala Vianne a vykročila za Sophie cez záhradu okolo starého holubníka, kam už iba odkladali záhradnícke náradie, a prázdnej stodoly. Sophie otvorila zadné vrátka, vybehla na pekne udržiavaný susedný dvor a rozbehla sa ku kamennému domcu s modrými okenicami.

Sophie zaklopala, no keď nik neodpovedal, vošla dnu.

„Sophie!" napomenula ju Vianne, ale ako keby sa s hluchým rozprávala. Najlepší priatelia si nepotrpia na dobré spôsoby a Rachel de Champlain bola Viannina najlepšia priateľka už pätnásť rokov. Zoznámili sa mesiac po tom, čo papa deti tak hanebne opustil v Le Jardin.

V tom čase tvorili zvláštnu dvojicu: Vianne bola šťúpla, bledá a nepokojná, Rachel zase vysoká, chlapčenská, s obočím, ktoré rástlo rýchlejšie ako burina, a hlasom prenikavým ako lodná siréna. Obe boli outsiderky, až kým sa nestretli. V škole sa z nich stala nerozlučná dvojica a odvtedy sa už roky priatelili. Spolu sa prihlásili na univerzitu a obe sa stali učiteľkami. Dokonca aj otehotnieť sa im podarilo v rovnakom čase. Teraz učili v susediacich triedach miestnej školy.

Rachel sa zjavila v otvorených dverách, na rukách držala čerstvý prírastok do rodiny, syna Ariela.

Vymenili si pohľady. Zračili sa v nich všetky ich obavy aj city.

„Myslím, že dnes je ten správny deň na víno. Dáme si pohárik, čo ty na to?" vyrukovala s návrhom Rachel.

„Som za!"

Vianne vošla za priateľkou do malej, presvetlenej, čistučkej a nesmierne pôvabnej miestnosti. Váza s divokými kvetmi zmierňovala prísnosť masívneho stola, ku ktorému boli prisunuté nerovnaké stoličky. V rohu jedálne stál kožený kufrík a na ňom ležal mäkký hnedý plstený klobúk, ktorý mal Marc, Rachelin manžel, najradšej. Rachel naliala dva poháre vína a vzala aj keramickú misu s drobnými *canelés*. Takto vystrojené vyšli ženy von.

V záhradke za domom rástli pri vždyzelenom vtáčom zobe ruže. Na nerovnej kamennej terase stál stôl a štyri stoličky. Na konároch košatého gaštana sa hojdali starožitné lampáše.

Vianne si vzala jeden koláčik, zahryzla sa doň a vychutnávala si vanilkovú krémovú plnku aj chrumkavé, mierne pripálené cesto. Posadila sa.

Rachel si sadla oproti nej, spiace dojča držala v náručí. Ticho medzi nimi ako keby rástlo, živnou pôdou mu bol ich strach a obavy.

„Ktovie, či spozná svojho otca," vzdychla si Rachel pri pohľade na svoje malé dieťa.

„Zmení ich to," povedala Vianne. Spomenula si, že jej otec bojoval v bitke pri Somme, kde prišlo o život viac ako trištvrte milióna mužov. Chýry o nemeckých zverstvách prišli domov spolu s malou hŕstkou tých, čo prežili.

Rachel si oprela dieťa o plece a chlácholivo ho potľapkávala po chrbátiku.

„Marc nie je šampión v prebaľovaní. A Ari veľmi rád spáva v našej posteli. Myslím, že teraz s tým nebude problém."

Vianne cítila, že sa jej na tvári rozhosťuje úsmev. Aj tento drobný žart jej pomohol.

„Antoinovo chrápanie mi ide poriadne na nervy. Potrebujem sa dobre vyspať."

„A na večeru si môžeme dať stratené vajcia."

„Špinavej bielizne bude iba polovica," poznamenala, no hlas sa jej zlomil. „Ja na toto nemám dosť síl, Rachel."

„Neboj sa, máš. Spolu to zvládneme."

„Kým som stretla Antoina…"

Rachel odmietavo mávla rukou.

„Viem. Viem. Bola si tenká ako lata, keď si bola nervózna, tak si sa zajakávala, a mala si alergiu na všetko. Viem. Bola som pri tom. Ale to je už dávno. Budeš silná. A vieš prečo?"

„Prečo?"

Rachel sa z tváre vytratil úsmev.

„Viem, ja som veľká – sošná, ako mi vravievali, keď som si kupovala podprsenky a pančuchy – cítim však… že toto ma ničí, Vianne. A aj ja sa budem o teba musieť niekedy oprieť. Isteže, nie *celou* svojou váhou."

„Takže sa nesmieme zosypať súčasne."

„*Voilá!*“ zvolala Rachel. „Máme plán! Presedláme teraz na koňak? Alebo si dáme džin?“

„Veď je ešte ráno, iba desať hodín.“

„Máš pravdu. Jasne. Takže džin, šampanské, citrónová šťava, trocha cukru a poriadne zamiešať.“

Keď sa Vianne v utorok ráno zobudila, cez okno dnu nakúkalo slnko a lúčmi láskalo odhalené drevené trámy.

Antoine sedel pri okne v hojdacom kresle z orechového dreva, ktoré vyrobil, keď bola Vianne druhý raz tehotná. Toto prázdne kreslo sa im vysmievalo dlhé roky. Potratové roky, ako ich dnes volala. Pustatina v krajine hojnosti. Tri životy stratené v priebehu štyroch rokov, drobučké slabé srdiečka, modré rúčky. A potom zázrak: jedno dieťatko prežilo. Sophie. V kresbe dreva boli zachytení malí smutní duchovia, ale aj dobré spomienky.

„Možno by si mala ísť so Sophie do Paríža,“ začal, keď sa posadila. „Julien by sa o vás postaral.“

„Môj otec sa k spolužitiu so svojimi dcérami vyjadril dosť jasne. Nemôžem očakávať, že by ma privítal s otvorenou náručou.“ Vianne odhodila prešívanú prikrývku, bosé nohy položila na ošúchaný koberec a vstala.

„Budeš v poriadku?“

„Obe budeme v poriadku, Sophie aj ja. Aj tak nepotrvá dlho a ty sa vrátiš domov. Maginotova línia vydrží. Boh vie, že Nemci sa nám nemôžu rovnať.“

„Žiaľ, ich zbrane áno. Z banky som vybral všetky naše úspory. V matraci máš šesťdesiatpäťtisíc frankov. Narábaj s nimi uvážlivo, Vianne. Spolu s učiteľským platom by ti mali vydržať dosť dlho.“

Pocítila, ako sa jej zmocňuje závan paniky. O peniazoch toho veľa nevedela. Ich financie spravoval Antoine.

Pomaly vstal a privinul si ju k sebe. Túžila nabrať si do fľaše pocit bezpečia, ktorý v tej chvíli prežívala, a uchovať ho, aby sa z neho mohla napiť, keď načisto vyprahne, osamelá a vystrašená.

Vry si všetko do pamäti, pomyslela si. Spôsob, akým jeho neposlušné vlasy zachytávajú slnko, lásku, čo sa zračí v jeho hnedých očiach, popraskané pery, ktoré ťa bozkávali iba pred jedinou hodinou, ešte potme.

Cez otvorené okno za sebou začula pomalé, rovnomerné klop-klop-klop konských podkov a hrkot voza, ktorý kôň ťahal za sebou.

Monsieur Quilian zrejme vezie na trh kvety. Keby bola pred domom, zastal by a jeden by jej daroval, pričom by nezabudol poznamenať, že sa nevyrovná jej kráse, a ona by sa usmiala, povedala *merci* a ponúkla mu niečo na pitie.

Vianne sa neochotne odtiahla. Prešla k drevenému bielizníku, z modrého kameninového džbána naliala do lavóra vlažnú vodu a opláchla si tvár. Vo výklenku, ktorý používali ako šatník, si za bielo-zlatým závesom obliekla podprsenku, čipkou zdobené nohavičky a pripla si podväzkový pás. Na nohy si natiahla hodvábne pančuchy, uchytila ich do podväzkového pásu, vkĺzla do bavlnených šiat s károvaným sedlovým golierom a v páse si ich stiahla opaskom. Keď zatiahla závesy a zvrtla sa, Antoine tam už nebol.

Vzala si kabelku a cez chodbu prešla do Sophiinej izby. Tak ako ich izba, aj táto bola malá, so strmo sa zvažujúcim stropom a odhalenými trámami, drevenou dlážkou zo širokých dosiek a s oknom, ktoré núkalo výhľad do ovocnej záhrady. Priestor zapĺňala kovaná železná posteľ, nočný stolík s nočnou lampou z druhej ruky a skriňa natretá namodro. Steny zdobili Sophiine kresby.

Vianne otvorila okenice a izbu zalialo svetlo.

Sophie, ako mala za horúcich letných mesiacov vo zvyku, niekedy v noci skopla prikrývku na zem. Bébé, ružový plyšový medvedík, spal pritisnutý o jej líčko.

Vianne vzala medvedíka do rúk a zadívala sa na jeho tvár ufúľanú od častých bozkov. Minulý rok ostal Bébé zabudnutý na poličke pri okne, lebo Sophie si obľúbila novšie hračky.

Teraz bol Bébé späť.

Vianne sa sklonila, aby dcérku pobozkala na líčko. Sophie sa pregúľala a zaklipkala očami.

„Maman, ja nechcem, aby šiel papa preč," zašeptala. Načiahla sa za macíkom, prakticky ho Vianne vytrhla z rúk.

„Áno," vzdychla si Vianne. „Ja viem."

Vianne prešla k skrini a vybrala z nej Sophiine obľúbené námornícke šaty.

„Môžem si vziať venček z kvietkov, čo mi uplietol papa?"

Zúbožený venček ležal na nočnom stolíku. Drobné kvietky už povädli.

Vianne ho však jemne vzala do rúk a založila Sophie na hlávku.

Vianne si myslela, že bude všetko v poriadku, kým nevošli do obývačky a Sophie neuvidela Antoina.

„Papa," Sophie sa neisto dotkla zvädnutého venčeka, „neodchádzaj!"

Antoine si kľakol a pritúlil si dcérku k sebe. „Musím byť vojak, aby ste vy, ty a maman, boli v bezpečí. Neboj sa. Ani sa nenazdáš a budem späť."

Vianne počula, ako mu preskakuje hlas.

Sophie sa odtiahla. Venček sa jej zosunul nabok.

„Sľubuješ, že sa vrátiš?"

Antoinov pohľad skĺzol z dcérinej vážnej tváre do ustráchaných manželkiných očí.

„*Oui,*" povedal napokon.

Sophie prikývla.

Všetci traja vyšli mlčky z domu a ruka v ruke vykročili hore kopcom k sivej drevenej stodole. Zlatistá tráva na vŕšku im siahala až po kolená a orgován na hranici pozemku pripomínal vozy naložené obrovskými kopami sena. Iba tri malé kríže svetu pripomínali bábätká, ktoré Vianne potratila. V ten deň však nedopustila, aby sa jej k nim oči čo i len na chvíľočku zatúlali. Ťažili ju najrôznejšie emócie, neuniesla by ešte aj váhu bolestných spomienok.

V stodole stál ich starý zelený renault. Keď doň všetci traja nasadli, Antoine naštartoval, vycúval von a po hnednúcich pásoch ujazdenej trávy vyšiel na cestu. Vianne sa uprene dívala cez zaprášené okienko, sledovala zelené údolie, ktoré okolo nej plynulo ako rozmazaná koláž

známych obrazov – červené škridlové strechy, kamenné domce, lúky, pasienky a vinice, háje so štíhlymi vysokými stromami.

Až príliš rýchlo dorazili na železničnú stanicu neďaleko Tours.

Perón zaplnili mladí muži s kuframi v rukách, ženy, ktoré ich bozkávali na rozlúčku, a plačúce deti.

Celá generácia mužov odchádzala do vojny. Zase raz.

Nemysli na to, prikazovala si Vianne. *Nespomínaj, aké to bolo naposledy, keď domov krivkali muži s popáleninami na tvárach, bez rúk a nôh...*

Vianne sa manželovej ruky nepustila, ani keď kupoval lístky a viedol ich k vlaku. Vo vozni tretej triedy – v zadúšavej spare, medzi ľuďmi natlačenými na seba ako tŕstie v močarine – sedela strnulo vzpriamená, s kabelkou položenou v lone a odmietala pustiť sa manžela.

Keď dorazili do cieľa, vystúpil spolu s nimi asi tucet mužov. Vianne, Sophie a Antoine kráčali za nimi. Po ulici dláždenej mačacími hlavami vošli do pôvabnej obce, ktorá vyzerala ako väčšina dediniek v Touraine. Naozaj sa blíži vojna a v tomto malebnom mestečku s polorozpadnutými múrmi utopenom v mori kvetov sa zhromažďujú vojaci, aby išli do boja?

Antoine ju potiahol za ruku, aby znovu vykročila. Kedy zastala? Ocitli sa pred železnou bránou zrejme iba nedávno osadenou do vysokých kamenných múrov. Za ňou videli rady dočasných ubikácií.

Brána sa otvorila. Na koni z nej vyšiel vojak, aby privítal novo prichádzajúcich, tvár mal zaprášenú a červenú od tepla, kožené sedlo pod ním pri pohyboch koňa vŕzgalo. Pritiahol opraty a kôň zostal stáť, pohadzoval hrivou a fŕkal. Nad hlavami im zahučalo lietadlo.

„Chlapi," oslovil mužov vojak. „Predložte nadporučíkovi pri bráne svoje doklady. Okamžite! Pohyb!"

Antoine ju pobozkal tak nežne, až jej takmer vyhŕkli slzy.

„Ľúbim ťa," šepol jej do perí.

„Aj ja ťa ľúbim," hlesla, no slová, ktoré jej vždy boli také drahé, sa jej zrazu videli nepodstatné. Čo je láska v porovnaní s vojnou?

„Aj ja, papa. Aj ja!" zvolala Sophie a vrhla sa mu do náručia. Posledný raz sa objali ako rodina, potom sa Antoine odtiahol.

„Dovidenia," povedal.

Vianne to slovo nedokázala vysloviť. Sledovala, ako sa od nej vzďaľuje, ako sa pridáva k hlúčiku vysmiatych diskutujúcich mladých mužov, splýva s nimi, stáva sa jedným z nich. Veľká železná brána sa s buchnutím zavrela, kov zarinčal. Jej zvuk sa šíril horúcim, prašným vzduchom a Vianne so Sophie zostali stáť samy uprostred ulice.

ŠTYRI

Jún 1940
Francúzsko

Dominantou tmavozeleného lesnatého úbočia bola stredoveká vila, ktorá však pripomínala skôr tortu vo výklade cukrárne, zámok vystružlikaný z karamelu, ktorý má okná z cukrovej vaty a okenice vo farbe kandizovaných jabĺk. Modré jazero hlboko pod ňou vpíjalo odrazy oblakov plávajúcich vysoko na oblohe. Obyvatelia vily – a, čo bolo ešte oveľa dôležitejšie, ich hostia – sa mohli prechádzať po upravených záhradách a diskutovať, ale iba na prijateľné témy.

V slávnostnej jedálni, za stolom prikrytým bielym obrusom, za ktorý sa poľahky zmestilo dvadsaťštyri hostí, sedela strnulo, rovná ako svieca Isabelle Rossignolová. Všetko tu bolo bledé. Steny, dlážka, ba aj strop boli z kameňa v hnedastom ustricovom odtieni. Strop sa asi vo výške šiestich metrov nad ich hlavami lámal a vytváral oblúk. Chladná miestnosť zosilňovala zvuky, ktoré tu zostávali lapené ako v pasci, rovnako ako hostia.

Za vrchstolom stála madame Dufourová. Strohé čierne šaty jej v spodnej časti dlhého krku odhaľovali priehlbinku veľkú asi ako lyžička. Jej jedinou ozdobou bola diamantová brošňa (stačí jeden skvelý kúsok, dámy, no voľte uvážlivo, čokoľvek si vyberiete, niečo to o vás

napovie a nič nekričí tak hlasno ako lacnota). Úzku tvár zakončenú tupou bradou jej lemovali kučery až príliš očividne zosvetlené peroxidom, čím takmer zničili požadovaný dojem mladosti.

„Fígeľ spočíva v tom," hovorila kultivovane, ale rázne, „aby ste na seba nepútali pozornosť a boli úplne ticho."

Dievčatá okolo stola mali na sebe školské uniformy: na mieru šité kabátiky a sukne z modrej vlnenej látky. V zime to nebolo zlé, ale v ono horúce júnové popoludnie bola táto kombinácia priam neznesiteľná. Isabelle cítila, ako sa začína potiť, a nijaká levanduľa obsiahnutá v mydle nedokázala zamaskovať jej ostrý pach.

Hľadela na neošúpaný pomaranč uprostred porcelánového taniera z Limoges obloženého jednotlivými kusmi príboru zoradenými presne podľa predpisu. Vidlička na šalát, na hlavné jedlo, nôž, lyžica, nôž na maslo, na rybu. Nebralo to konca-kraja.

„Teraz," povedala madame Dufourová, „si každá z vás vezme správny kus príboru – potichu, *s'il vous plaît*, potichu – a ošúpe pomaranč."

Isabelle zodvihla vidličku a snažila sa zapichnúť ostré zuby do hrubej šupky, pomaranč sa však vyšmykol a ponad pozlátený okraj porcelánového taniera sa so zacinkaním skotúľal na stôl.

„*Merde,*" zamumlala a schmatla pomaranč, aby nespadol na zem.

„*Merde?*" Madame Dufourová jej stála za chrbtom.

Isabelle nadskočila na stoličke. *Mon Dieu*, tá žena je rýchla ako zmija v tráve.

„Pardon, madame," hlesla Isabelle a vrátila pomaranč späť na tanier.

„Slečna Rossignolová," povedala madame, „ako to, že napriek dvom rokom, čo ste ozdobou našej ustanovizne, ste sa naučili len tak málo?"

Isabelle znovu nabodla pomaranč na vidličku. Nie veľmi graciózne, zato však nesmierne razantne. Potom sa usmiala na učiteľku.

„Madame, platí, že študentova neschopnosť niečo sa naučiť je odrazom učiteľovej neschopnosti učiť."

Celý stôl zatajil dych.

„Ach tak," sťažka preglgla madame, „takže to my sme na vine, prečo ešte stále nedokážete správne jesť pomaranč?!"

Isabelle sa pokúsila nakrájať pomaranč neošúpaný – príliš rýchlo, príliš ťažké. Strieborné ostrie sa skĺzlo po poďobanej šupke a narazilo na porcelán.

Ruka madame Dufourovej sa priplazila k Isabelle a zovrela jej zápästie. Celý stôl sa díval.

„Slušne konverzujte, dievčatá," poučila svoje zverenkyne madame so stisnutými perami roztiahnutými do úsmevu. „Nikto nechce večerať v spoločnosti nemej sochy."

Dievčatá začali ako na povel spolu ticho hovoriť o veciach, ktoré Isabelle vonkoncom nezaujímali. Záhrada, počasie, móda. Akceptovateľné ženské témy. Isabelle počula, ako dievčina vedľa nej ticho vraví: „Milujem alenconskú čipku, a ty?", a naozaj mala čo robiť, aby nevykríkla.

„Slečna Rossignolová. Prosím vás, choďte za madame Allardovou a oznámte jej, že experiment sa skončil."

„Čo to znamená?"

„Ona už bude vedieť. Choďte."

Isabelle vybehla spoza stola ako strela, aby si to madame nerozmyslela. Keď nohy stoličky na kamennej dlážke hlasno zaškrípali, madame znechutene zvraštila tvár.

„Viete, ja naozaj nemám rada pomaranče," usmiala sa Isabelle.

„Naozaj?" spýtala sa madame sarkasticky.

Isabelle túžila vybehnúť z tejto miestnosti, v ktorej nevládala dýchať, no na rováši už mala dosť problémov, a tak sa prinútila kráčať pomaly, s plecami stiahnutými dozadu a so vztýčenou bradou. Na schodoch (po ktorých v prípade potreby vedela prejsť aj s troma knihami na hlave) šibla očkom najprv na jednu a potom na druhú stranu, a keď videla, že je sama, chytro zbehla dole.

Na chodbe spomalila a vystrela sa. Kým došla k riaditeľkinej kancelárii, už ani nedychčala.

Zaklopala.

Po nevýraznom „Vstúpte" Isabelle otvorila dvere.

Madame Allardová sedela za mahagónovým, po obvode pozláteným písacím stolom. Na kamenných múroch viseli stredoveké tapisérie

a oblúkové vitrážové okno smerovalo do krásne upraveného parku, ktorý vyzeral skôr ako zarámované umelecké dielo než kus prírody. Dokonca aj vtáky sem zaleteli iba zriedka. Určite cítili nepríjemne dusivú atmosféru, a tak sa radšej zodvihli a leteli ďalej.

Isabelle si sadla – príliš neskoro si uvedomila, že ju na to nikto nevyzval, a tak vstala.

„Prepáčte, madame."

„Sadni si, Isabelle."

Poslúchla. Starostlivo, ako sa na dámu patrí, preložila jednu nohu pred druhú tak, aby sa jej v členkoch prekrížili, a ruky zopla dovedna.

„Madame Dufourová ma požiadala, aby som vám odkázala, že experiment sa skončil."

Madame sa načiahla za jedným z plniacich pier značky Murano, čo ležali zoradené na stole, zodvihla ho a poklopkala ním po stole.

„Prečo si tu, Isabelle?"

„Neznášam pomaranče."

„Ako, prosím?"

„A keby som naozaj *musela* zjesť pomaranč – úprimne povedané, madame, prečo by som to robila, keďže ich nemám rada –, použila by som ruky tak, ako to robia Američania. Vlastne, ako to robia všetci. Jesť pomaranč vidličkou a nožom?"

„Mňa zaujíma, prečo si tu, v našej škole?"

„Ach, to! Nuž preto, lebo z kláštornej školy Najsvätejšieho srdca Ježišovho v Avignone ma vyhodili. Rada by som dodala, že bezdôvodne."

„A sestričky svätého Františka?"

„Ach. Tie mali dôvod."

„A škola predtým?"

Isabelle nevedela, čo na to odpovedať. Madame položila plniace pero.

„Máš takmer devätnásť rokov."

„*Oui, madame*."

„Domnievam sa, že je načase, aby si odišla." Isabelle vstala.

„Mám sa vrátiť na hodinu a učiť sa krájať pomaranče?"

„Zle si ma pochopila. Myslela som tým, že by si mala opustiť našu školu, Isabelle. Je zrejmé, že o to, čo ťa chceme naučiť, nemáš záujem."

„Ako jesť pomaranč, kedy je dovolené natierať syr a kto je dôležitejší – vojvodov druhý syn alebo dcéra, ktorá nebude dedičkou, alebo veľvyslanec bezvýznamnej krajiny? Madame, vari neviete, čo sa deje vo svete?" Isabelle to aj napriek životu v ústraní vidieka vedela. Dokonca aj tu, zabarikádovaná za živými plotmi a zviazaná zdvorilostnými formalitami mala informácie o tom, čo sa vo Francúzsku deje. Večer, keď jej spolužiačky už dávno spali, dlho do noci vysedávala vo svojej kláštornej komôrke a na prepašovanom rádiu počúvala vysielanie BBC. Francúzsko sa pridalo k Británii, vyhlásilo vojnu Nemecku a Hitler postupoval ďalej. Ľudia v celom Francúzsku si robili zásoby potravín, zatemňovali okná a učili sa žiť v tme ako nočné motýle.

Pripravovali sa, robili si starosti a potom… nič. Mesiace plynuli jeden za druhým a nič sa nedialo.

Najprv všetci hovorili iba o Veľkej vojne a o obrovských stratách, ktoré postihli toľko rodín, ale keďže mesiace utekali a o vojne sa stále iba *rozprávalo*, Isabelle začula, ako učiteľky hovoria o *drôle de guerre,* vymyslenej vojne. Skutočný horor sa odohrával v iných častiach Európy, v Belgicku, Holandsku a v Poľsku.

„Či azda vo vojne nebude záležať na dobrých spôsoboch, Isabelle?"

„Nezáleží na nich ani *teraz*," vyhŕklo z Isabelle impulzívne. Už o sekundu si želala, aby tie slová nikdy nevyriekla.

Madame vstala.

„Nikdy sme neboli to správne miesto pre teba, no…"

„Otec by ma poslal kamkoľvek, len aby sa ma zbavil." Isabelle radšej vždy povedala pravdu, než aby si musela vypočuť ďalšie klamstvo. V pestrej palete škôl, aj cirkevných, v ktorých strávila viac ako jedno desaťročie, dostala nejednu príučku – no hlavne zistila, že sa musí spoliehať len sama na seba. Na otca a sestru sa rozhodne spoľahnúť nemôže.

Madame sa dívala na Isabelle. Nozdry sa jej nepatrne chveli ako prejav zdvorilého nesúhlasu a potláčaného hnevu.

„Pre muža je smrť manželky veľkou stratou."

„Aj pre dievča je smrť matky veľkou stratou." Usmiala sa vzdorovito.

„Ja som však stratila oboch rodičov. Alebo nie? Jeden zomrel a druhý ma nechce. Netuším, ktorá strata ma bolí viac."

„*Mon Dieu*, Isabelle, musíš vždy povedať, čo ti slina na jazyk prinesie?"

Isabelle takéto napomenutia počúvala po celý svoj život, prečo by však mala držať jazyk za zubami? Aj tak ju nikto nepočúval.

„Tak teda odíď ešte dnes. Pošlem telegram tvojmu otcovi. Tómas ťa odvezie na stanicu."

„Dnes večer?" Isabelle zaklipkala očami. „Ale... Papa ma nebude chcieť."

„Aha. Dôsledky," povedala madame. „Možno pochopíš, že na ne treba myslieť vopred."

Isabelle zase raz sedela vo vlaku, cestovala sama v ústrety privítaniu, o ktorom netušila, aké bude.

Cez fľakaté, zašpinené okno sledovala ubiehajúcu zelenú krajinu: lúky, červené strechy, kamenné domy, sivé mosty, kone.

Všetko vyzeralo presne tak ako vždy, a to ju zarazilo. Blížila sa vojna a ona si predstavovala, že táto skutočnosť krajinu určitým spôsobom poznamená, zmení farbu trávy alebo vysuší stromy, prípadne odplaší vtáky, no teraz, keď sedela vo vlaku, ktorý s funením uháňal do Paríža, videla, že sa nič nezmenilo, všetko vyzerá tak každodenne.

Na rozľahlej stanici *Gare de Lyon* vlak zaškrípal, zastenal a zostal stáť. Isabelle vystrela ruku ku kufríku, čo jej stál pri nohách, a položila si ho do lona. Ako tak sledovala pasažierov, čo sa šuchtali okolo nej a vystupovali z vozňa, znova jej zišla na um myšlienka, ktorej sa po celý čas bránila.

Papa.

Chcela uveriť, že ju privíta a vezme domov, že k nej napokon vystrie ruky a s láskou vysloví jej meno, ako to robieval, kým ešte *maman* ako tmel držala rodinu pohromade.

Pohľad jej skĺzol na ošúchaný kufrík. Bol taký malý.

Do škôl, ktoré vystriedala, dievčatá väčšinou prichádzali s niekoľkými kuframi. Mali ich prepásané koženými remeňmi a posiate mosadznými nitmi. Na stoloch si porozkladali fotografie, na nočných stolíkoch vystavovali rozličné suveníry a v zásuvkách ukrývali albumy s fotografiami.

Isabelle mala jedinú zarámovanú fotografiu. Bola na nej žena, ktorú si túžila uchovať v pamäti, no nedarilo sa jej to. Snažila sa, v mysli sa jej však vynárali iba neostré obrazy plačúcich ľudí, lekára potriasajúceho hlavou a matky, ktorá hovorila čosi o tom, aby sa pevne držala sestry.

Ako keby to bolo na niečo dobré. Vianne opustila Isabelle tak rýchlo ako papa.

Uvedomila si, že vo vozni zostala celkom sama. Rukou v rukavičke zovrela kufrík, skĺzla zo sedadla a vystúpila.

Nástupištia sa hmýrili zástupmi ľudí. Vlaky stáli v radoch, chveli sa, vyfukovali dym, ktorý sa šíril vzduchom a vznášal k vysokému, klenutému stropu. Kdesi sa ozvala píšťalka. Obrovské železné kolesá sa začali krútiť. Nástupište sa jej pod nohami roztriaslo.

Papa bol neprehliadnuteľný, vyčnieval z davu.

Zazrel ju a ona si všimla, ako sa mu podráždene zmenili črty tváre, výraz prezrádzal neradostné odhodlanie.

Bol to vysoký muž, meral minimálne meter deväťdesiat, Veľká vojna ho však ohla. Alebo raz Isabelle čosi také začula. Široké plecia mu ovísali, ako keby pre všetko, čo musel mať na pamäti, už nedokázal myslieť ešte aj na držanie tela. Rednúce vlasy mal prešedivené a neupravené, nos široký, sploštený, trochu pripomínal špachtľu, a ústa úzke, ako keby ho čosi trápilo. V tento horúci letný deň si obliekol pokrčenú bielu košeľu s vyhrnutými rukávmi, viazanku voľne uviazanú okolo rozstrapkaného goliera a menčestrové nohavice, ktoré priam kričali, aby ich niekto opral.

Snažila sa vyzerať… dospelo. Možno to od nej očakával.

„Isabelle."

Oboma rukami zovrela rúčku na kufri.

„Papa."

„Zase ťa vylúčili." Prikývla, sťažka preglgla.

„Ako pre teba v týchto časoch nájdeme ďalšiu školu?" Presne takýto úvod očakávala.

„Ja… ja chcem žiť s tebou, *papa.*"

„So mnou?" Vyzeral podráždene a prekvapene. Nie je však normálne, že mladé dievča chce bývať so svojím otcom?

Urobila krok smerom k nemu.

„Mohla by som pracovať v kníhkupectve. Nebudem ti na ťarchu." Rýchlo sa nadýchla, čakala. Zvuky boli zrazu oveľa zreteľnejšie. Počula kroky ľudí, stony nástupišťa pod ich nohami, mávanie holubích krídel nad ich hlavami, detský plač.

Isteže, Isabelle.

Poď domov.

Otec si znechutene vzdychol a vyrazil.

„Tak čo?" otočil sa. „Ideš?"

Bol horúci letný deň, Isabelle ležala na deke na sladko rozvoniavajúcej tráve a čítala si knihu. Neďaleko na akomsi kvete usilovne bzučala včielka a zvukmi, ktoré zneli ako maličká motorka, narušala dokonalé ticho. Pred týždňom sa vrátila domov do Paríža. Vlastne, nie *domov*. Vedela, že otec stále vyhutuje, ako sa jej zbaviť, no ona sa tým odmietala zaoberať v taký úžasný deň, keď vzduch sladko voňal čerešňami a trávou.

„Priveľa čítaš," povedal Cristophe a v ústach zo strany na stranu prevaľoval steblo suchej trávy. „Čo je to? Romantický román?"

Pregúľala sa k nemu a knihu zacapla. Bola o Edith Cavellovej, zdravotnej sestre z Veľkej vojny. Hrdinke. „Mohla by som byť vojnová hrdinka, Cristophe."

Zasmial sa.

„Dievča? Hrdinka? Netáraj!"

Isabelle chytro vyskočila, schytila svoj klobúk aj jemné biele rukavičky z kozinky.

„Neblázni," dodal a vyceril sa na ňu. „Iba mi už lezú hore krkom všetky tie reči o vojne. Ale že sú ženy vo vojne nanič, to je fakt. Vašou úlohou je čakať, kým sa nevrátime."

Líce si položil do dlane a zaškúlil na ňu cez chumáč plavých vlasov, ktoré mu zakrývali oči. V námorníckom saku a širokých bielych nohaviciach jeho výzor presne zodpovedal tomu, čím bol – privilegovaný vysokoškolský študent nezvyknutý na akúkoľvek robotu. Veľa študentov v jeho veku dobrovoľne opustilo školu a vstúpilo do armády. Cristophe nie.

Isabelle vyšla hore kopcom, prešla cez záhradu a smerovala k trávnatému pahorku, kde mal zaparkovaný svoj kabriolet Panhard.

Už sedela za volantom a motor bežal, keď sa zjavil Cristophe, zvyčajne atraktívnu tvár mu zalieval lesklý pot, prázdny piknikový kôš sa mu hompáľal na ruke.

„Hoď to dozadu," povedala a zoširoka sa usmiala.

„Nebudeš šoférovať."

„Zdá sa, že budem. Tak už nastúp."

„Je to moje auto, Isabelle."

„Nuž, aby sme boli presní – a viem, aké sú pre teba fakty dôležité, Cristophe –, je to auto tvojej matky. A ja som presvedčená, že auto, ktoré patrí žene, by mala riadiť žena."

Isabelle mala čo robiť, aby sa nerozosmiala, keď prevrátil oči, zamrmlal *fajn* a nahol sa, aby kôš postavil za Isabellino sedadlo. Potom, veľmi pomaly, aby vyjadril svoj nesúhlas, spredu obišiel automobil a posadil sa na sedadlo vedľa nej.

Ešte ani poriadne nezavrel dvere, keď zaradila rýchlosť a zošliapla plynový pedál. Automobil na okamih zaváhal, potom poskočil dopredu, a ako naberal rýchlosť, víril prach a vypľúval dym.

„*Mon Dieu*, Isabelle! Spomaľ!"

Jednou rukou si pridržala plápolajúci slamený klobúk a druhou pevne zvierala volant. Keď míňala iných motoristov, takmer nespomalila.

„*Mon Dieu,* spomaľ!" zopakoval.

Musel vedieť, že jej ani len na um nezíde, aby poslúchla.

„Dnes môžu ísť ženy do vojny," začala Isabelle, keď ju parížska doprava napokon prinútila spomaliť. „Možno by som mohla pomáhať ako šofér sanitky. Alebo by som mohla lúštiť tajné kódy. Prípadne zviesť nepriateľa a vymámiť z neho tajné miesto či plán. Spomínaš si na tú hru..."

„Vojna nie je hra, Isabelle."

„Ja viem, Cristophe. Ale *ak príde*, môžem pomôcť. Len toľko som chcela povedať."

Na Rue de l'Amiral de Coligny musela prudko dupnúť na brzdy, aby nevrazila do nákladiaka. Z múzea v Louvri vychádzal konvoj Comédie-Française. Vlastne, nákladné autá boli všade a dopravu riadili žandári v uniformách. Okolo niektorých budov a pamätníkov ľudia vŕšili vrecia s pieskom na ochranu pred útokom – ktorý odvtedy, čo Francúzsko vstúpilo do vojny, neprichádzal.

Prečo je tu toľko policajtov?

„Zvláštne," zamrmlala Isabelle a zvraštila čelo. Cristophe natiahol krk, aby videl, čo sa deje.

„Z Louvru vyvážajú cenné exponáty," povedal.

Isabelle si všimla medzeru medzi autami a pridala. Onedlho zabočila k otcovmu kníhkupectvu a zaparkovala.

Zamávala Cristophovi na rozlúčku a zmizla v obchode, dlhom a úzkom, od podlahy až po strop lemovanom policami, obťažkanými knihami. Jej otec sa roky snažil zvýšiť počet predávaných titulov tým, že do stredu umiestnil voľne stojace regály, no výsledkom jeho „zlepšení" bol iba labyrint. Regály viedli prichádzajúcich kade-tade, vovádzali ich čoraz hlbšie. Celkom vzadu sa nachádzali knihy pre turistov. Niektoré regály boli dobre osvetlené, iné zostali v tieni. Zásuviek nebolo dosť, takže sa nedal osvietiť každý výklenok a každá štrbinka. Jej otec však poznal každý jeden titul na každej jednej polici.

„Meškáš," vytkol jej, keď odlepil oči od stola v zadnej časti. Robil niečo s tlačiarenským lisom, možno tlačil jednu zo svojich básnických zbierok, ktoré si nikdy nikto nekúpi. Na bruškách prstov mal modré škvrny.

„Mladí muži sú pre teba zrejme dôležitejší než práca."

Skĺzla na stoličku za pokladňou. Za týždeň bývania so svojím otcom si osvojila zásadu, že nebude namietať, hoci ju veľakrát svrbel jazyk. Netrpezlivo podupkávala. Slová, frázy – výhovorky – sa drali von. Zo všetkých síl sa premáhala, aby mu do tváre nechrstla, ako sa cíti. Keďže však vedela, ako veľmi túži po tom, aby odišla, radšej držala jazyk za zubami.

„Počula si?" povedal o čosi neskôr. Čo zaspala?

Vystrela sa. Nepočula, kedy otec prišiel, no zrazu stál za ňou a mračil sa.

V kníhkupectve sa ozýval akýsi zvláštny zvuk. Zo stropu sa kudlil prach, regály s knihami slabučko hrkotali, ako keby zadrkotali zuby. Pri vchode, pred výkladom z malých sklených tabuliek spojených olovom, sa mihali tiene. Stovky tieňov.

Ľudia? Toľkí?

Papa podišiel k dverám. Isabelle skĺzla zo stoličky a kráčala za ním. Keď otvoril, uvidela cez dvere more ľudí utekajúcich dolu ulicou, zapĺňajúcich chodníky.

„Čo, dočerta...?" zamrmlal papa.

Isabelle prekĺzla okolo otca, pretisla sa do prúdu ľudí.

Akýsi chlap do nej silno vrazil, takže zakopla, a ani sa neospravedlnil.

Okolo nich sa náhlili ďalší.

„Čo je? Čo sa deje?" spýtala sa udychčaného muža s červenou tvárou, ktorý sa pokúšal vymaniť z davu.

„Nemci sa blížia k Parížu," oznámil jej. „Musíme odísť. Bojoval som vo Veľkej vojne. Viem..."

Isabelle odfrkla: „Nemci v Paríži? To nie je možné!"

Odbehol, kolísal sa zboka nabok, kľučkoval, spustené ruky zatínal v päsť a znovu ich otváral.

„Musíme ísť domov," rozhodol papa a zamkol na kníhkupectve dvere.

„To predsa nemôže byť pravda!" namietala.

„To najhoršie vždy môže byť pravda," zachmúrene jej oponoval otec.

„Drž sa pri mne," dodal a vnoril sa do davu.

Isabelle nikdy nezažila takú paniku. Po celej ulici sa zažínali svetlá, ozývalo sa štartovanie áut, buchot zatvárajúcich sa dverí. Ľudia na seba pokrikovali a vystierali k sebe ruky, aby sa jeden druhému v tej trme-vrme nestratili a zostali pohromade.

Isabelle sa držala otca. Nesmierny chaos na uliciach ich spomaľoval. V metre bolo príliš veľa ľudí, nedostali by sa na vlak, radšej išli celú cestu pešky. Už sa stmievalo, keď konečne dorazili domov. Hlavné domové dvere sa otcovi podarilo otvoriť až na druhý pokus, tak veľmi sa mu triasli ruky. Keď sa konečne dostali dnu, odignorovali biedny výťah a náhlivo vybehli päť poschodí do svojho bytu.

„Nezažínaj," príkro ju napomenul otec, keď vošli.

Isabelle za ním prešla do obývačky a prekĺzla okolo neho k oknu. Nadvihla zatemňujúcu roletu a vyzrela von.

Z diaľky sa niesol tlmený hukot. Keď zosilnel, okno sa rozcinkalo ako ľad v pohári.

Začula vysoký piskľavý zvuk a o niekoľko sekúnd neskôr už na oblohe uvidela čiernu letku, lietadlá leteli tesne pri sebe ako vtáky.

Lietadlá.

„*Fritzovia*," šepol jej otec. Nemci.

Nemecké lietadlá nad Parížom. Piskot zosilnel, zmenil sa na ženské kvílenie a potom kdesi – možno v druhom obvode, pomyslela si – explodovala bomba sprevádzaná zábleskom jasného svetla, z ktorého na tele naskakovala husia koža. Čosi vzbĺklo.

Húkajúce sirény oznamovali nálet. Otec jediným trhnutím zatiahol závesy, vyviedol ju z bytu a zamieril dole schodmi. Všetci susedia robili to isté, s kabátmi, bábätkami a domácimi maznáčikmi na rukách schádzali po schodoch do haly a pokračovali ďalej, dolu úzkym, točitým kamenným schodiskom až do pivnice. Posadali si, v tme sa tisli jeden na druhého. Vo vzduchu bolo cítiť zatuchlinu, telesné pachy a strach – najostrejší zo všetkých pachov. Bombardovanie neutíchalo, bomby padali, ozývalo sa hvižďanie a hukot, pivničné steny sa rozvibrovali, zo stropu sa nadol znášal prach. Rozplakalo sa bábätko a nedalo sa utíšiť.

„Nemôžete to dieťa umlčať, *prosím?*" vyštekol ktosi.

„Snažím sa, m'sieur, ale aj ono sa bojí."

„Ako my všetci."

Zdalo sa, že uplynula celá večnosť, kým konečne znovu zavládlo ticho.

Bolo však priam horšie než ten hluk. Čo zostalo z Paríža?

Do ďalšej sirény oznamujúcej koniec náletu Isabelle načisto stŕpla.

„Isabelle?"

Chcela, aby k nej otec vystrel ruky, aby ju chytil za ruku a utešil, čo i len na chvíľku. On sa však od nej odvrátil a zamieril k točitým schodom ponoreným do tmy. Doma Isabelle okamžite prešla k oknu a cez zatemnenie očami hľadala Eiffelovu vežu. Ešte stále tam bola, vyčnievala nad múr hustého čierneho dymu.

„Nestoj pri okne," napomenul ju.

Pomaly sa otočila. Jediným zdrojom svetla v miestnosti bola jeho baterka, rinul sa z nej slabučký žltkavý pramienok narúšajúci tmu.

„Paríž nepadne," povedala.

Mlčky sa mračil. Kládla si otázku, či nepremýšľa o Veľkej vojne a o tom, čo videl v zákopoch. Možno ho znovu rozbolela stará rana, ktorá sa solidárne ozvala za zvuku padajúcich bômb a syčiacich plameňov.

„Choď už spať, Isabelle."

„Ako sa dá v tomto spať?"

„Zistíš, že sa dá všeličo," vzdychol si.

PÄŤ

Vláda im klamala. Vždy znova a znova ich uisťovala, že cez Maginotovu líniu sa Nemci do Francúzska nedostanú.

Klamstvá.

Ani betón, ani oceľ, ba ani francúzski vojaci nedokázali zastaviť Hitlerov postup a vláda z Paríža utiekla ako zlodej pod rúškom noci. Hovorilo sa, že je v Tours, načrtáva stratégie, ale načo je komu stratégia, keď Paríž padne do rúk nepriateľa?

„Si hotová?"

„Ja nikam nejdem, papa. Už som ti to vravela." Obliekla sa pohodlne, aby sa jej dobre cestovalo, tak, ako jej nariadil. Zvolila si červené bodkované letné šaty a topánky na nízkom podpätku.

„Nebudeme o tom znovu diskutovať, Isabelle. O chvíľu ťa prídu vyzdvihnúť Humbertovci. Odvezú ťa až do Tours. Dúfam, že využiješ svoju nekonečnú vynaliezavosť a dostaneš sa odtiaľ k svojej sestre. Boh vie, že si vždy bola majsterka útekov."

„Takže ma vyhadzuješ. Znova."

„Dosť už, Isabelle! Tvoja sestra ostala sama s dcérou, lebo jej manžel bojuje na fronte. Urobíš, ako ti vravím. Odídeš z Paríža."

Či nevidí, ako veľmi ju zraňuje? Nezáleží mu na nej?

„Ja aj Vianne sme ti vždy boli ukradnuté. A ona ma nechce o nič viac ako ty."

„Ideš," rozhodol.

„Chcem tu zostať a bojovať, papa. Byť ako Edith Cavellová." Prevrátil oči.

„Už si zabudla, ako skončila? Nemci ju popravili."

„Papa, prosím."

„Prestaň! Videl som, čoho sú schopní, Isabelle. Ty nie."

„Ak je to zlé, mal by si ísť so mnou."

„A prenechať im byt aj obchod?" Schmatol ju za ruku, vytiahol z bytu a vliekol dole schodmi, slamený klobúk a kufor jej narážali do steny, dychčala.

Napokon otvoril bránu a vystrčil ju na Avenue de La Bourdonnais.

Chaos. Prach. Húfy ľudí. Ulica sa zmenila na živého, funiaceho draka z ľudských tiel, ktorý sa pomaly vliekol vpred, chrlil prach a vytruboval. Ľudia kričali o pomoc, deti plakali a vzduch oťažel od pachu ich potu.

Autá, každé jedno zavalené škatuľami, kuframi a taškami, upchali vozovku. Ľuďom prišlo vhod všetko, čo našli – káry a bicykle, ba dokonca aj vozíky.

Tí, ktorí nezohnali alebo si nemohli dovoliť benzín, auto či bicykel, kráčali pešo. Stovky – tisíce – žien a detí sa držali za ruky, vliekli sa vpred, v rukách iba toľko, koľko vládali uniesť. Kufre, piknikové koše, domáci miláčikovia.

Veľmi starí a veľmi mladí začali pomaly zaostávať.

Isabelle sa nechcela pridať k tomuto beznádejnému, bezmocnému davu žien, detí a starcov. Zatiaľ čo mladí muži boli preč, na fronte zomierali za svojich drahých, ich rodiny odchádzali, mierili na juh alebo západ, hoci, prečo si vlastne mysleli, že tam bude bezpečnejšie? Hitlerove vojská už okupovali Poľsko, Belgicko a Československo.

Zástup ich pohltil.

Nejaká žena vrazila do Isabelle, čosi zamrmlala na ospravedlnenie a pokračovala v ceste.

Isabelle išla za otcom.

„Môžem byť užitočná. Prosím. Budem zdravotná sestra alebo sa naučím riadiť sanitku. Môžem skrúcať obväzy alebo dokonca zašívať rany."

Vedľa nich zatrúbil klaksón.

Otec sa díval kamsi za ňu a ona mu na tvári videla, ako sa mu uľavilo. Isabelle poznala ten výraz: znamenal, že sa jej čoskoro zbaví. Zase raz.

„Už sú tu," povedal.

Pretlačil ju cez zástup ľudí k zaparkovanému zaprášenému čiernemu autu. Na streche malo popruhmi uchytený fľakatý preležaný matrac, niekoľko rybárskych udíc aj klietku na králiky, jeden dokonca ešte stále sedel dnu. Aj veko batožinového priestoru bolo prichytené popruhmi, nedalo sa zavrieť. Vnútri zazrela spleť košíkov, kufrov a lámp.

Monsieur Humbert, zavalitý muž, ktorý trávil dni v mäsiarstve neďaleko kníhkupectva, čo vlastnil papa, sedel v aute a bledými tučnými prstami tuho zvieral volant, ako keby sedel na tátošovi, ktorý sa môže každú chvíľu vydať na útek. Jeho manželka Patricia bola statná žena s výraznou sánkou, akú často vidno u vidiečaniek. Fajčila cigaretu a civela z okna, ako keby nemohla uveriť vlastným očiam.

Monsieur Humbert otvoril okienko na svojej strane a vystrčil z neho hlavu.

„Dobrý deň, Julien. Je pripravená?" Papa prikývol.

„Pripravená. *Merci*, Edouard."

Patricia sa nahla, aby mohla cez otvorené okienko povedať: „My ideme iba do Orléans. A musí prispieť na benzín."

„Isteže."

Isabelle nemohla ísť preč. Bolo to zbabelé. Nesprávne.

„Papa..."

„*Au revoir*," povedal rozhodne, aby jej pripomenul, že nemá na výber.

Kývol hlavou smerom k autu a ona sa k nemu mlčky pohla.

Otvorila zadné dvere a uvidela tam jedno vedľa druhého, ako ryby v sieti, ležať tri malé ufúľané dievčatá. Jedli keksíky, pili z fľaše a hrali

sa s bábikami. Vôbec nemala chuť sadnúť si k nim. Vtisla sa však dnu, vydobyla si trochu miesta medzi týmito cudzími ľuďmi, ktorí nejasne páchli syrom a klobásami, a zabuchla dvere.

Otočila sa na sedadle a cez zadné okno civela na otca. Vydržal jej prenikavý pohľad, iba mu trochu ovisli kútiky úst. To bol jediný náznak, že ju videl. Masy ľudí plynuli okolo neho ako voda okolo skaly. Po čase však už za autom videla iba hradbu špinavých neznámych ľudí.

Isabelle sa na sedadle znovu otočila dopredu. Cez okno na ňu zízala akási mladá žena. Mala divoký pohľad, vlasy ako vtáčie hniezdo, k prsníku prisaté dojča. Automobil sa pohyboval pomaly, niekedy napredoval iba po centimetroch, inokedy sa nehýbal vôbec. Isabelle sledovala, ako sa okolo nej vlečú jej krajania – hlavne krajanky. Pôsobili zmätene, vydesene a neisto. Z času na čas niekto z nich zabúchal na kapotu alebo kufor auta, úpenlivo sa čohosi dožadoval. Okná nechávali zatvorené, hoci v aute bola horúčava na zadusenie.

Najprv ľutovala, že odchádza, potom sa v nej začal stupňovať hnev, rozpálil ju dokonca viac ako teplý vzduch v zadnej časti tohto smradľavého vozidla. Už mala plné zuby toho, že ju všetci považovali za vec, ktorej sa môžu zbaviť. Najprv ju opustil papa a potom ju odstrčila Vianne. Zavrela oči, aby skryla slzy, ktoré nedokázala potlačiť. V tme presýtenej pachom klobás, potu a dymu, s deťmi, ktoré sa vedľa nej vadili, si spomenula na deň, keď ju prvý raz poslali preč.

Dlhá cesta vlakom… Isabelle vtisnutá na sedadlo vedľa Vianne, ktorá nerobila nič, iba neustále posmrkávala, plakala a tvárila sa, že spí.

A potom madame… Ponad ten svoj nosisko, čo vyzeral ako medená rúrka, sa na ne pozrela a vyhlásila: *Nebudú s nimi problémy.*

Isabelle bola síce malá, mala ešte iba štyri roky, no aj tak si myslela, že pozná význam slova samota. No mýlila sa. Tri roky, ktoré strávila v *Le Jardin,* aspoň *mala* sestru, aj keď Vianne nikdy nebola nablízku. Isabelle si spomenula, ako sa dívala cez okno na poschodí, z diaľky pozorovala Vianne a jej kamarátky, modlila sa, aby si spomenuli, aby ju zavolali. Neskôr, keď sa Vianne vydala za Antoina a prepustila madame Tyranku (isteže, nie je to jej pravé, rozhodne však výstižné meno), si

Isabelle myslela, že patrí do rodiny. Ten pocit však netrval veľmi dlho. Keď Vianne potratila, veľmi rýchlo nasledovalo *pá-pá, Isabelle*. Ako sedemročná sa o tri týždne neskôr ocitla v prvej internátnej škole. Až vtedy naplno pochopila, čo znamená samota.

„Ty, Isabelle. Priniesla si jedlo?" spýtala sa Patricia. Otočila sa na svojom sedadle a civela na Isabelle.

„Nie."

„Víno?"

„Vzala som si peniaze, oblečenie a knihy."

„Knihy," zopakovala Patricia pohrdlivo a znovu sa odvrátila. „To určite pomôže."

Isabelle sa znovu zadívala von oknom. Akých ďalších chýb sa už stačila dopustiť?

Hodiny plynuli. Auto pomaly, mučivo smerovalo na juh. Isabelle bola vďačná za prach. Pokryl okno a bránil jej v bezútešnom, depresívnom výhľade.

Ľudia. Boli všade. Pred nimi, za nimi, vedľa nich. Dav bol taký hustý, že auto sa iba prískokmi vlieklo vpred. Vyzeralo to ako jazda cez roj včiel, ktoré sa na okamih rozostúpili a potom znovu zomkli. Slnko pieklo ako za trest. Zasmradenú kabínu premenilo na rozpálenú pec a pražilo aj na ženy vonku, ktoré sa šuchtali… Kam? Nikto presne nevedel, čo sa deje za nimi, ani či tam – niekde pred nimi – bude bezpečne.

Autom šklblo, poskočilo dopredu a potom zastalo. Isabelle narazila do predného sedadla. Deti sa okamžite rozplakali a začali sa dožadovať mamy.

„*Merde*," zamrmlal monsieur Humbert.

„M'sieur Humbert," škrobene ho napomenula Patricia. „Deti." Okolo auta sa vliekla akási starena a pobúchala po kapote.

„Takže sme došli, madame Humbertová," povedal. „Nemáme benzín." Patricia nemo otvárala ústa. „Čože?"

„Po ceste som stál všade, kde sa dalo. Robil som, čo som vedel. Nemáme ani kvapku benzínu a nikde ho nezoženieme."

„Ale… teraz… čo budeme robiť?"

„Nájdeme si nejaké miesto, kde budeme môcť zostať. Možno sa mi podarí presvedčiť brata, aby po nás prišiel." Humbert otvoril dvere, pozorne, aby neudrel nikoho z tých, čo sa prekladajúc jednu nohu pred druhú motkali okolo, a vystúpil na prašnú poľnú cestu.

„Pozri sa. Aha! Étampes nie je ďaleko. Zoženieme si izbu, niečo pod zub a ráno bude všetko vyzerať lepšie."

Isabelle sa vzpriamila. Iste zaspala a niečo jej ušlo. Auto tu jednoducho nechajú?

„Myslíte si, že sa dá do Tours dôjsť pešo?"

Patricia sa na prednom sedadle zvrtla dozadu. Bolo na nej vidno, aká je vyčerpaná a upotená. Celkom ako Isabelle.

„Možno ti pomôže niektorá z tých kníh, čo si si vzala. Určite to bola lepšia voľba než chlieb a voda. Poďte, dievčatá. Von z auta."

Isabelle sa načiahla za kufríkom pri nohách. Zakliesnil sa, takže musela vynaložiť silu, aby ho vyslobodila. S odhodlaným zafunením ho napokon vyšklbla, otvorila dvere na aute a vystúpila. Dav ju hneď obkolesil, strkal do nej, sácal a frflal.

Ktosi sa jej okamžite pokúsil vytrhnúť kufrík zo zovretej dlane. Bojovala oň, nedala sa a pritisla si ho k telu. Vtedy okolo nej prešla akási žena. Tlačila bicykel obťažkaný svojím majetkom. Beznádejne civela na Isabelle, v tmavých očiach sa jej zračilo vyčerpanie.

Ktosi ďalší vrazil do Isabelle, potkla sa a takmer spadla. Zachytila ju iba húšťava tiel pred ňou, inak by skončila na kolenách v prachu a špine. Isabelle počula, ako sa človek za ňou ospravedlňuje, a už otvárala ústa, že odpovie, keď si spomenula na Humbertovcov.

Pretisla sa na druhú stranu vozidla a vykrikovala: „M'sieur Humbert!" Neprišla nijaká odpoveď, ozýval sa iba dupot nôh.

Skúsila Patriciino meno, jej volanie však zaniklo v hrmote, ktorý spôsobovalo množstvo nôh a pneumatík. Ľudia do nej vrážali, tlačili